

VISONTAI KOVÁCH LÁSZLÓ TEVÉKENYSÉGE ÉS EMLÉKEZETE

NAGY ÁDÁM

Bevezetés

A kutatás célja Kovách László életpályájának és emlékezetének bemutatása. A téma így igen nagy időszakot ölel fel, mivel Kovách László a dualizmus korszakának egyik kiemelkedő politikusa volt, emlékezte azonban csak az 1990-es évek elején kezdett megjelenni Vámosgyörk községben.

A témát azért választottam, mert Kovách László életrajzában és főként családtörténetében vannak elemek, amelyek bár érdekesek, eddig még nem kerültek feldolgozásra. Itt meg kell említeni például az újságokban szereplő adatokat, melyek az életrajz kapcsán szinte teljesen feltáratlanok, illetve Kovách László unokájának emlékiratát, amely szintén jól használható, de kevésbé ismert forrás. A Kovách László emlékezetével kapcsolatos források pedig szinte teljes mértékben feltáratlanok. A sajtóanyagokon kívül a primer forrásokat bővítik az emlékezetkutatáshoz tartozó kérdőívek, interjúk is.

Ugyanakkor meg kell jegyezni, hogy életpályájával és személyének megítélésével részlegesen foglalkozó, elsősorban ismeretterjesztő jellegű munkák léteznek, melyek jó kiindulópontot biztosítanak a kutatás ezen irányainak. Ilyen Molnár József¹ írása mely Kovách László életpályáját mutatja be röviden, vagy Horváth László² Vámosgyörkről írt könyve, mely elsősorban a települést hivatott bemutatni, de részlegesen foglalkozik Kovách László életének bizonyos eseményeivel is. Például részletesen tárgyalja a Keleti vasút építésének mikéntjét.

Kutatásom fő kérdése az, hogy Kovách László személyisége elég erős-e ahhoz, hogy emlékezet, vagy kultusz épüljön ki személye köré. Ehhez két rész-kérdés kapcsolható. Az egyik, hogy amikor a vámosgyörki általános iskola felvette a Kovách László nevet, vajon mit és milyen forrásból szerezhettek információt róla az emberek, mivel véleményem szerint akkoriban erősen megnőtt az érdeklődés a településen Kovách László személye iránt. A másik kérdés, hogy a névfelvétel után az intézményben tanult diákoknak a kollektív emlékezte mennyiben tér el azokétól, akik még a névfelvétel előtt járták ki az iskolát. Ezeknek a kérdéseknek a megválaszolásához azonban feltétlenül ismerni és ismertetni kell az életrajzot is, mivel csak ez által szűrhető le, melyek azok az

---

¹ Molnár, 2000. 25-30.

² Horváth, 2002.

életrajzi elemek, melyet az emlékezet megtartott és melyek azok, amik elfelejtődtek.

A kutatási cél előzetes hipotézise az volt a fő kérdések megválaszolásánál, hogy Kovách László életpályája nem elég erős ahhoz, hogy kultusza alakuljon ki, de ezt a kijelentést úgy gondoltam, lehet és szükséges is némiképp árnyalni. A két részkérdés tekintetében előzetes felvetésem az volt, hogy 2002 után jelentősen megnőtt az érdeklődés Kovách László személye iránt. Mivel azonban az Iskola tevékenysége, oktatói szerepe a kérdésben még nem lehetett igazán jelentős, ezért elsősorban úgy gondolom, hogy az ismeretszerzés fő forrása a település újsága, a *Mi Újság?* és a szintén 2002-ben megjelent Horváth László által írt *Vámosgyörk évszázadai* című könyv lehetett. Arról, hogy eltérhet-e bizonyos korosztályok tekintetében a Kovách Lászlóról alkotott kép, az a véleményem, hogy igen, mivel a 2002 óta eltelt idő lehetőséget biztosított arra, hogy az Iskola gondozásba vegye Kovách László emlékezetét, kifejtse hatását elsősorban az ifjúság körében.

A továbbiakban mielőtt bemutatnám Kovách László emlékezetét, ismertetem Kovách László életpályáját, mely alapján már könnyebben érthetővé válnak az emlékezet elemei.

Visontai-Kovách László életpályája

A visontai-Kovách család

Mielőtt rátérnék Kovách László pályájának ismertetésére, fontosnak tartom, hogy magát a Kovách családot is bemutassam. A család a címeres nemesi levélt 1656-ban kapta III. Ferdinánd magyar királytól vitézségük jutalmaként. A későbbiekben a Kovách-család két ágra, a leleszi- és a visontai-Kováchra bomlott. A leleszi-ág székhelye Bolyán volt. A visontai-ágot Kovách Pál, Nógrád megyei hivatalnok alapította meg. Fiai 1809-ben a visontai birtokaikra királyi adományt nyertek, e jogon szerezték meg a visontai előnevet.³ A visontai-ág főbb birtokai Visontán, Vámosgyörkön és Felsőnánán voltak.⁴ Ezek alapján a Ballabás Dániel-féle besorolásban a visontai Kováchok az 1000-5000 holddal rendelkező csoportba oszthatók, azaz a nagyobb középbirtokosok közé.⁵

A vámosgyörki birtokot 1848 előtt vette meg Kovách János Almási Emmánueltól és még három földtulajdonostól.⁶ Az 1860-as évekre a vámosgyörki birtok mintegy 1966 kataszteri holdnyi földbirtokot foglalt magába, a falu földterületének 49%-át.⁷ A Visontán található birtok a család emlékezeté-

³ Nagy, 1860. 397-398.

⁴ Borovszky, é.n. 668.

⁵ Ballabás, 2013. 19.

⁶ Maksa, 1981. 3.

⁷ 1567 kataszteri hold szántó, 133 kataszteri hold rét, 221 kataszteri hold legelő. lásd: Horváth, 2004. 108.

ben erősen megmaradt, mint a legértékesebb birtoktest, itt elsősorban szőlőtermesztéssel foglalkoztak.⁸ A Kováchok visontai birtokáról igen kevés adat található, de egy, a térséget érintő 1889-es vizsgálat megemlíti, hogy a területen a család a visontai fehér bort termelte.⁹

A visontai-ág leghíresebb tagja Kovách László, aki a korabeli és történeti források alapján 1827. október 26-án született Gyöngyösön.¹⁰ Kovách János kamarai titkár¹¹ és borsodi Latinovics Eszter egyetlen fiaként. Elemi és gimnáziumi tanulmányait vélhetően Gyöngyösön végezhette el.¹² Felsőfokú végzettséget Budapesten szerzett, ahol jogot tanult.¹³ Részt vett a szabadságharcban, majd az 1850-es évektől kezdve birtokán gazdálkodott. Az 1860-as évektől haláláig aktív politikai életet élt, elsősorban Pesten és Gyöngyösön. Utóbbi városban érdemei elismeréseként 1871-ben díszpolgárrá választották.¹⁴

Kovách László 1850-ben nősült meg, az 1827. november 22-én Kurtányon született Mocsáry Rozáliát vette feleségül. Ez a házasság fontos, mivel az egész életében a kormánypártot szolgáló Kovách László a Tisztelt Házban egyik legaktívabb ellenzéki képviselő, Mocsáry Lajos hűgát vette feleségül.¹⁵ Ráadásul igen jó házasságnak bizonyult, hiszen a két család még a 20. század első felében is ápolta a kapcsolatokat.¹⁶

Kovách László magánéletét több tragédia sújtotta. 1859. július 27-én elsőszülött fia, Dezső egy éves korában elhalálozott, majd 1868-ban lánya, Rózsi nyolc hónapos korában halt meg február 23-án. 1874 különösen tragikus időszak volt Kovách László számára, mivel előbb március 11-én tüdőszélhűdés következtében édesanyja halt meg 69 évesen, majd április 29-én felesége, Mocsáry Róza 46 évesen.¹⁷ Felesége halála után, 1876-ban nősült újra. Felesége, Latinovics

⁸ VKZ Interjú II. 2017. 03. 15.

⁹ Adatok a magyar borok összetételének megismeréséhez. Borászati Lapok, 1892. augusztus. 21. 2.

¹⁰ A szakirodalom megegyezik a kérdésben, de az eredeti születési anyakönyvet nem lehet fellelni sem Gyöngyös templomainak anyakönyvei között, sem Vámosgyörkön, de még Bolyán sem. lásd: Molnár, 2000. 25., Szinnyei, 1899. 1325., OSZK.Kny.C 8.568. 1.

¹¹ Borovszky, é.n. 668.

¹² Lásd: Molnár, 2000. 25. de ebben az esetben is csak a szakirodalomra lehet támaszkodni, mivel a Heves Megyei Levéltárban a Gyöngyösön működő iskolák esetében abból az időből nem állnak rendelkezésre dokumentumok. lásd: HML. VIII-101 – VIII-194.

¹³ Szinnyei J. 1899. 1325.

¹⁴ Molnár, 2000. 25-29.

¹⁵ Magyar Nemzetiségi Zsebkönyv. II. 461.

¹⁶ VKZ. Interjú II. 10.

¹⁷ Maksa, 1969. 1.

Györgyné¹⁸ lázári Nagy Szidónia lett,¹⁹ aki később az Országos Nőiparegylet,²⁰ valamint a Gyöngyösi Árvaház elnöke lett. Ennek kapcsán Kovách László megmutathatta, hogy a jótékonyság sem áll messze tőle. Hiszen például egy alkalommal az árvaház gyerekeit a vámosgyörki kastélyban látták vendégül, ahol igen jó bánásmódban és vendéglátásban részesítették őket.²¹ A teljesség kedvéért meg kell jegyezni, hogy a források tükrében, a családtól nem állt távol a jótékonykodás, persze véleményem szerint ezt a nemesi reprezentáció fontos részeként kell értelmezni. Ezt bizonyítja többek közt az is, hogy Kovách László, Borhy Józseffel közösen mintegy 1500 forintot adományoztak Vámosgyörknek, hogy kisdedővó intézetet építhessen, ezen felül Kovách László még a felszerelés biztosítását is vállalta az intézmény számára, elősegítve a település polgári-asodását.²²

Kovách Lászlónak két lánya élte meg a felnőtt kort. Kovách Julianna 1882-ben ment férjhez Szitányi Géza földbirtokoshoz. Az esküvő tanúi Szitányi Bernát és Mocsáry Lajos parlamenti képviselők voltak.²³ A házasságból két gyermek született: szitányi Szitányi Géza és Jolán.²⁴ A házasság 1888-ban válással végződött, miután a felek evangélikus vallásra tértek át, és az egymás ellen irányuló gyűlöletre hivatkozva felbontották a házasságot.²⁵ Kovách Lili Julianna második férje guehardieri Fornet Elemér lett.²⁶

Kovách László másik lányáról, Kovách Ilonáról viszonylag keveset tudni: Maksa János a családnak írt jelentése alapján a családi sírkertben lett eltemetve, valamint, hogy 1941-ben hunyt el 79 évesen.²⁷

Kovách László egyetlen felnőtt kort megélt fia Kovách Zoltán volt. Kovách Zoltán 21 évesen vált jogtudorrrá, majd mezei gazdasági ismereteket tanult Keszthelyen. Ezt követően karrierje is szépen indult, hiszen a bécsi külügyminisztériumban helyezkedett el, itt azonban nem sikerült kiteljesednie. Visszatért Vámosgyörkre és Heves Megye gazdasági előadója lett. Majd szívbetege miatt Kaltenleutgebenbe került kezelésre.²⁸ Felesége bácsai Nagy Antónia, aki Szerdahelyiné Prielle Kornélia színésznő nevelt lánya volt.²⁹ A házasságból két gyermek született, ifj. Kovách László és Kovách Róza. Kovách Róza 1901-ben

¹⁸ Hymen. Fővárosi Lapok, 1876. május 9.

¹⁹ Maksa, 1969. 1.

²⁰ Vasárnapi közgyűlések. Fővárosi Lapok, 1880. március 23. 4.

²¹ Vidéki hírek. Fővárosi Lapok, 1880. október 17. 6.

²² A miniszter köszönete. Fővárosi Lapok, 1888. április.19. 4.

²³ Hymen. Fővárosi Lapok, 1882. június 1. 4.

²⁴ A családi gyászjelentés. Fővárosi Lapok, 1889. május 5.

²⁵ BFL.VII.2.c-1888-VV. 0022.

²⁶ A családi gyászjelentés. Fővárosi Lapok, 1889. május 5.

²⁷ Maksa, 1969. 1.

²⁸ Gyász hír. Eger, 1887. december 27.6.

²⁹ Gyász hír. Eger, 1887. december 27.6.

ment férjhez Tóth Pál pest megyei földbirtokoshoz evangélikus szertartás szerint.³⁰

Az idős Kovách László egészségének megromlásához két esemény vezetett el. Az első egy újabb családi tragédia. 1887-ben 32 éves korában meghalt fia, Kovách Zoltán. A családi emlékezet szerint a halál oka egy szerencsétlen baleset volt, a Kovách-birtok várományosát a saját lova rúgta fejbe. A családi legendáriumban az ezt követő események úgy maradtak fent, hogy a baleset után Kovách Zoltánt Angliába szállították műtétre, ami sikeres is volt, de később komplikációk léptek fel, és végül Vámosgyörkön belehalt sérüléseibe.³¹ Ezzel némileg szembe helyezkedik Maksa Zoltán esperes-apát írása, mely szerint Kovách Zoltán Angliában halt meg a műtét következtében.³² Az egykori vámosgyörki pap jelentését támasztja alá Kovách Zoltán fiának, ifj. Kovách Lászlónak a visszaemlékezése is, habár édesapja halálakor ő még csupán két éves volt.³³

Különösnek találom azonban a történetekben azt, hogy a családi emlékezetten kívül a lovas baleset sehol máshol nem szerepel. A fent említett források inkább arra engednek következtetni, hogy Kovách Zoltánt szívbetegsége miatt kellett Angliában megműteni, ahol azonban egy szerencsétlen orvosi műhiba miatt halt meg. Ugyanakkor elképzelhető, hogy állapota megromlásához hozzájárulhatott egy lovas szerencsétlenség, már csak abból az okból kifolyólag is, mivel itt egy családi traumáról beszélhetünk, ami mindig erős nyomot hagy, vagy kellene hagynia a család emlékezetében.

A másik ügy a Baldácsy-hagyatéki per volt. Ez a Pesti Hírlap hasábjain olvasható. Az ügy előzményének tekinthető, hogy báró Baldácsy Antal halála után a nagyjából egy millió forint értékű hagyaték rendezőjévé Kovách Lászlót nevezték ki az örökösök. A per azzal kezdődött, hogy az örökség várományosai, Földvály Árpád és Földvály Béla pert indított Kovách László ellen, abból az okból kifolyólag, hogy Kovách László a vagyont elherdálta, és csupán alig több, mint harminchétezer forint maradt. Kérték továbbá, hogy Kovách László mutassa be a számadásokat és a vagyon kimutatásokat, erre nem volt hajlandó, mivel azt állította, hogy ezeket rendszeresen az örökösök rendelkezésére bocsájtotta. A Pesti Hírlap is erősen utal arra, hogy a per háttérében inkább az örökösök és Kovách László nézeteltérése állhat, semmint a hagyaték elherdálása. A per végül azzal végződött, hogy Kovách Lászlótól elvették a hagyaték gondozását, birtokára pedig 1.200.000 forint értékű zárlatot rendeltek el.³⁴ Az ügy lezárására csupán Kovách László halála után került sor 1893-ban. Ekkor a végrendelet értelmében Földvály-Menotti Bélát elismerték örökösnek, és átadták neki a vagyon kezelését.³⁵

³⁰ Házasság! Budapesti Hírlap, 1901. május 7. 5.

³¹ VKZ. Interjú I. 2.

³² Maksa, 1969. 1.

³³ Kovách, é.n. 2.

³⁴ Baldácsy báró hagyatéka. Pesti Hírlap, 1888.január 12. 5.

³⁵ A Baldácsy-hagyaték. Pesti Hírlap, 1893. április 12.

Fia elvesztése és a Baldácsy-per botrányai következtében Kovách László romló egészségi állapotát az abbáziai (ma a horvátországi Opatija) gyógyvízben igyekezett kúrálni, ahol agyvérzés következtében meghalt 1889-ben.³⁶

Temetésére 1889. május 12-én délután fél kettőkor Vámosgyörkön került sor római katolikus szertartással. Az eseményen szép számban jelentek meg a képviselőház tagjai: Péchy Tamás a képviselőház elnöke, gróf Teleki Géza háznagy, Ivánka Imre, Harkányi Frigyes, Latinovich Gábor, Vadnai Károly, báró Wasmer Adolf, Várady Gábor, Bezeredy Viktor, Kubinyi Árpád, Kajuch József, egykori sógora Mocsáry Lajos, Almássy Géza, Huszár István, Almássy Sándor, Kürthy Sándor, Bujanovich Sándor, Papszász Károly és Isaák Dezső. Ezen parlamenti képviselők mellett egykori honvédek is tiszteletüket tették, mint például Görgey Artúr és testvére, Görgey István, Degré Alajos és Mikár Zsigmond. Továbbá jelen volt a főispán gróf Keglevich Béla, valamint számos egyesület, mint a Kovách László által alapított Heves Megyei Gazdasági Egyesület. A sírhatétel előtti beszédet Vadnay Károly országgyűlési képviselő tartotta. Külön érdekesség, hogy a Gyöngyösi Lapok a beszámolójuk végén megemlíti a feleség, Nagy Szidónia által Kovách László sírjára tett koszorú feliratát: „Hü hitvesed – a viszontlátásig”.³⁷ Feljegyzés azonban nincs arról, hogy őt is a vámosgyörki sírkertbe temették volna, legalábbis a Maksa általi leírásban nem szerepel. A család emlékezetében sem maradt meg túlságosan a személye. Nevére ugyan emlékeznek, de már nem tudják hova kötni, ebből valószínűsíthető, hogy Kovách László halálát követően eltávolodott a családtól.³⁸

Kovách Lászlóról, mint az országgyűlés egykori háznagyának halálhíréről és életéről az ország legtöbb lapja tudósított. Ezek közül legérdekesebbnek a Borsszem Jankó búcsúztatóját tartom, akik a tőlük megszokott szatirikus formában, de ugyanakkor Kovách László politikai álláspontjára is utalva a következő verssel búcsúztatták az elhunytat.³⁹

*„Szívén a magyarnak megint fájó seb van :
Egy derék magyarral megint kevesebb van.
Meghalt Kovách László ! . . . Hej, be fogy az árva,
Rég vezére-vesztett, nemes Deák-gárda!”⁴⁰*

Kovách László halála után a birtokokat bérbe adták, mivel unokája és örököse a későbbi ifj. Kovách László még csupán öt éves volt.⁴¹ A földet, mely ekkor két településen feküdt, és 1966 kataszteri hold nagyságú volt, Engel Herman

³⁶ Molnár, 2000. 28.

³⁷ Visontai Kovách László temetése. Gyöngyösi Lapok, 1889. május 18. 2.

³⁸ VKL Interjú II. 10.

³⁹ Visontai Kovách László. Borsszem Jankó, 1889. május 12. 5.

⁴⁰ Uo.

⁴¹ Kovách, é.n. 2-7

és társa bérelte.⁴² A család felköltözött Pestre, de a kastélyt nem adták bérbe, megmaradt nyaralónak. Mikor az ifjú Kovách László betöltötte 18. életévét a birtok visszakerült az ő kezelésébe. Visszaemlékezései szerint nagyapja politikai karrierje során tetemes adósságot halmozott fel, amit nem segített az örökösök kifizetése sem, így mint a birtok új urának, ifj. Kovách Lászlónak meg kellett újítani, modernizálni, az akkor már évek óta stagnáló, kissé elhanyagolt birtokot. Ugyanakkor hiába lett ő a vámosgyörki birtok ura, édesanyja, Nagy Antónia a pénzügyek kezelését nem engedte ki a kezei közül.⁴³

Ifj. Kovách László 1908-ban nősült meg édesanyja és a család akaratának ellenére, kis híján nagyobb botrányt okozva Budapesten, hiszen anyja rendőrt akart hívni az esküvő megzavarására.

Mint később kiderült, a szerelmi házasság az 1920-as évekre politikailag is meghozta gyümölcsét, a menyasszony, Masjon Márta édesanyjának unokatestvére a későbbi kormányzó Horthy Miklós volt, aki az esküvőn is tiszteletet tette. 1909-ben pedig megszületett az új örökös: Kovách Zoltán.⁴⁴

Az első világháború kitörésekor ifj. Kovách Lászlót besorozták, aki mint autótulajdonos, elsősorban futár feladatokat látott el a szerb fronton. Főparancsnoka József főherceg lett, akivel igen jó kapcsolatot épített ki. A háború után 1923-ban a főherceg meg is látogatta Kovách Lászlót vámosgyörki kastélyában. 1916-ban áthelyezték Bécsbe, majd az orosz fronton is megfordult, mint futár. A háború végéig századosi rangra emelkedett.⁴⁵

A háború után a Kovách család igen jó helyzetbe került, elsősorban Horthy Miklós kormányzónak köszönhetően. A család fiatalabb tagjai, így például Kovách Zoltán, felesége, Geecső Marica és gyermekeik, rendszeres vendégek voltak Budapesten a kormányzói rezidencián, és jó kapcsolatot ápoltak a Horthy-családdal. A rokoni kapcsolatokból a Kovách család bőven profitált, hiszen Kovách Zoltán először Apatinba, Marosvásárhelyre, majd Rozsnyóra került mint főszołgabíró. A Vörös Hadsereg közeledésével innen kellett menekülnie.⁴⁶

1945-ben a család Vámosgyörkön tartózkodott az orosz bevonuláskor. Erről a visontai-Kovách család legendáriuma is megemlékezik, ugyanis a nagy ijedelemben mindenki berohant, és bezárkózott a kastélyba. A család legifjabb tagját azonban kint felejtették egy mózeskosárban. A családi emlékezet a következőképp idézi fel a történetet: „*kis magyarszki partizán vagy valami ilyesmit mondott oroszul és nem bántottak, elmentek.*” A család tehát sérelem nélkül élte meg az orosz bevonulást, de a falusiak hamarosan vegzálni kezdték őket. Ezért a család elhagyta Vámosgyörköt, és Budapestre, majd Kistarcsára költözött.⁴⁷

⁴² Gazdacímtár, 1897. 192.

⁴³ Kovách, é.n. 2-7.

⁴⁴ Uo. 23-27.

⁴⁵ Uo. 32-60.

⁴⁶ VKZ Interjú II. 3-4.

⁴⁷ VKZ Interjú II. 3-6.

A vegzálást nagyszerűen mutatja be egy vámosgyörki anekdota, mely a kastély és az azt körülvevő földek államosításáról szól. Az elbeszélés szerint az államosítást 1945-ben a falu újonnan előkerült kommunista vezetői végezték, akik úgy szólították fel ifj. Kovách Lászlót otthona elhagyására, hogy „*mars ki a disznó ólba. Ez a mondás sokáig szálló igévé vált a faluban.*” Ez a történet jól jelzi, hogy ekkor a falusiakban vajmi kevés tisztelet volt egykori uraik felé, akik rövidesen el is hagyták a települést.⁴⁸

Ifj. Kovách László 1957-ig Vámosgyörkön lakott, majd második felesége rokonaihoz költözött Spanyolországba, ahol végül 1975-ben halt meg. A család Magyarországon maradó tagjai pedig alkalmazkodtak a kommunizmus viszonyaihoz.⁴⁹

Visontai Kovách László pályájának kezdeti évei

Kovách László politikai pályája akkor kezdődött, amikor részt vett a Heves megyei követek mellett az 1847-1848-as pozsonyi országgyűlésen.⁵⁰ Ezt követően 1848-ra felfelé ívelő politikai karrierje egy időre megszakadt, mivel beállt a magyar honvédseregbe és végigküzdötte a szabadságharcot.⁵¹ A honvédsereg kötelékébe '48 tavaszán lépett be Pozsonyban, az akkor alakuló 4. honvédszázlólajhoz. A szerb felkelők elleni délvidéki harcok során őrmesteri rangot szerzett. Később a 8. Koburg huszárezred Erdélyben szolgáló osztályához már, mint hadnagy csatlakozott. A fegyvert alszázadosként tette le Világosnál 1849-ben.⁵²

A szabadságharc leverése után Kovách László visszavonult a közélettől, és vámosgyörki birtokán kezdett gazdálkodni, ahol apjától egy 300 hektáros birtokrészt kapott. Édesapja halála után (1860) már az egész birtok felett ő rendelkezett.⁵³

Kovách László a birtokai felvirágoztatása mellett jelentős építkezésekbe kezdett Vámosgyörkön. 1852-ben épült meg a falutól északra a visontai-Kovách Kastély, mely a Heves megyei viszonylatokat tekintve valódi építészeti értéket képviselt.⁵⁴ Az évek alatt a megye egyik gazdasági és szellemi központjává nőtte ki magát. Ezt jól bemutatja az országos sajtó, ahol rendszeresen számolnak be a Vámosgyörkön rendezett bálokról.⁵⁵ A kastélyban megfordultak mind a megyei életben, mind országosan ismert egyének. Egy alkalommal Kovách László második felesége, Nagy Szidónia Gyöngyösön hangversenyt rendezett,

⁴⁸ B., 2017. 1.

⁴⁹ VKZ Interjú II. 3-6.

⁵⁰ Molnár, 2000. 25.

⁵¹ Uo. 26.

⁵² Bona, 2008. 591.

⁵³ Szinnyei, 1899. 1325.

⁵⁴ Horváth, 2002. 101.

⁵⁵ Uo. 106.

a vendégeket pedig Vámosgyörkön fogadták. Ez alkalommal ismerkedett meg Blaha Lujza második férjével, báró Splényi Ödönnel.⁵⁶ Az új kastély egyik fő érdekességének számított a kastélypark,⁵⁷ ahova 111 egzotikus fát és 99 cserjét, erdőt és szőlőt telepítetett.⁵⁸

Kovách László a közéletbe 1858-ban tért vissza, amikor április 8-án részt vett a Heves Megyei Gazdasági Egyesület megalapításában.⁵⁹ Az egyesületet 148 birtokos alapította. Alapvető céljaik között szerepelt a különböző versenyek és kiállítások rendezése. A vezetőség Heves és Külső-Szolnok legjelentősebb birtokosaiból tevődött össze. Kovách Lászlót választották elnökké, de az igazgatóságban megtalálható volt például a későbbi miniszterelnök, Szapáry Gyula is. Kovách László 1881-ig vezette az egyesületet, amikor túlterheltségre hivatkozva lemondott a tisztségről.⁶⁰ Az egyesület központját Gyöngyösre helyezték, lényege pedig abban állt, hogy jelentősen serkentette Heves és Külső-Szolnok gazdasági életét.⁶¹

Kovách László nemcsak elnöke volt a Heves Megyei Gazdasági Egyesületnek, de aktívan ki is vette a részét a munkából. Ezt bizonyítja az, hogy az évek során több gazdasági témájú cikket és tanulmányt írt. Több írása jelent meg a lótenyésztés témájában, a Gazdasági Egyesület vonatkozásában is, de egy-egy írásában gyakran értekezett az új, Magyarországon kevésbé ismert technikákról, gépekről is.⁶² A korabeli sajtóban közölt jegyzőkönyvekből kitűnik, hogy jelen volt szinte minden rendezvényen, melyet a Heves Megyei Gazdasági Egyesület szervezett meg.⁶³

Kovách László a Heves Megyei Gazdasági Egyesületen túl is aktívan kivette részét az országos egyesületi tevékenységekből. Az Országos Magyar Gazdasági Egyesületnek és a Magyar Földhitelintézetnek választmányi tagja, a Hevesmegyei és Jászkerületi Lótenyésztési Bizottságnak és az Első Magyar Gyapjúmosó gyárnak alapítója és elnöke, míg a Honvédségélyező Országos Egyesületnek alelnöke volt.⁶⁴

⁵⁶ Visontai Kovách László. Eger, 1889. május 14. 1.

⁵⁷ Molnár, 2000. 27.

⁵⁸ Misóczki, 1993. 6.

⁵⁹ Horváth, 2002. 107

⁶⁰ Misóczki, 2003. 445–480.

⁶¹ Horváth, 2002. 107.

⁶² Szinnyei, 1899. 1327–1328.

⁶³ Lásd: Jegyzőkönyv. Eger, 1864. november.17. 2-4., Hevesmegyei gazd. egyesülete. Eger, 1865. május 25.1-2.

⁶⁴ Bán, 2011. 460.

A vasútépítés

A 19. század második fele Magyarországon az első vasúthálózatok kiépítésének korszaka. Ha Kovách László életpályáját vizsgáljuk, akkor semmiképp sem mehetünk el a Keleti vasút kérdésköre mellett, mivel az meghatározó volt mind a politikus életében, mind az emlékezetében egyaránt.

Az új Pest- Hatvan- Vámosgyörk- Kál-Kápolna- Füzesabony- Nyékládháza- Miskolc- Kassa vonalon az első vonat 1870. január 9-én haladhatott keresztül.⁶⁵ Kovách László neve azért érdekes a Keleti vasút építésének ügyében, mivel több botrányt is a nevéhez kapcsoltak az ügyben. Mindegyik tárgya a nyomvonal megváltoztatása.

Az egyik első ezek közül egy hivatalos panasz volt Adács község részéről, akiknek a beadványa a Tisztelt Házig is eljutott. A település a nyomvonalat kijelölő Vasútépítészeti Igazgatóságot vádolta meg azzal, hogy elvett tőlük 25 holdnyi szántót és legelőt, még a visontai-Kovách birtokot szándékosan elkerülte és kímélte. Ebben a panaszban az érdekes az, hogy a lentebb leírt többi történet cáfolja az igazát, ugyanis azokból az tűnik ki, hogy Kovách László azért került gyanúba, mert pont az ő birtokán ment keresztül a vasútvonal, ami neki gazdasági előnyt jelentett. Így ez a történet inkább tűnik két szomszédos falu közötti rivalizálásnak, mint komoly vádnak.⁶⁶

A nyomvonal megváltoztatásáról Horváth László a Vámosgyörk évszázadai című művében azon álláspontot vázolja fel, hogy Fakk Oszkár kormánybiztost erős baráti szálak fűzték Kovách Lászlóhoz, és úgy akart neki kedveskedni, hogy a vasutat az ő birtokán keresztül vezeti át.⁶⁷ Horváth-hoz közel álló álláspontot képvisel az ügyben Szeredi Pál, aki azt írja Vaspálya RT. Alapítsunk részvénytársaságot című munkájában, hogy a néphagyomány szerint a vasutat Kovách László kártyán nyerte el Tisza Kálmántól. Ugyanakkor hozzáfűzi azt is, hogy erre a felvetésre semmiféle bizonyíték sincs, hiszen ezek a kártya partik teljesen zártak voltak, az interjúk, amikben pedig ezt a legendát összeírták önmagukban nem mérvadóak.⁶⁸

A történet másik típusát maga a családi emlékezet adja meg. Kovách László ükunokája a következőképp mondta el a vasútépítés mikéntjét: *„Édesapám elmondása szerint a Bp.-Miskolci vonal építése idején a vasúti pályához és az egyéb létesítményekhez szükséges földterületet Gyöngyös város vezetősége nem volt hajlandó rendelkezésre bocsájtani. V.K.L országgyűlési képviselőként értesült erről és felajánlotta a területet a birtokán keresztül azzal a feltétellel, hogy a magtára és a malma felé egy vágánypárt építsenek ki. Így a vasút a város helyett vámosgyörki birtokán keresztül épült meg. Ebből természetesen a falu lakossága is bőven profitált.”*

⁶⁵ Horváth, 2002. 110-111.

⁶⁶ Kriston, 1987. 44.

⁶⁷ Horváth, 2002. 110-111.

⁶⁸ Szeredi, 2011. 28-29.

Ez Eger esetében is helytálló lehet, ezért ez a történet egy vándormotívumnak feleltethető meg.⁶⁹

A családi emlékezethez leginkább a Vámosgyörk alpolgármestere által ismertetett történet hasonlít, mely szerint „Gyöngyös és Vámosgyörk vetekedett azért, hogy hol menjen a Budapest-Miskolci vasútvonal, és Visontai Kovách László azt mondta én ingyen adom a telket, itt menjen keresztül a vasút. Ami egyébként Vámosgyörknek egy hihetetlen nagy fejlődést indított el.”⁷⁰ Ez az állítás azért igen problémás, mert egy rossz viszony kialakulását feltételezi Gyöngyös és Kovách László között, azonban ennek a későbbiekben nem találni jelét.

Azonban még egy dolgot meg kell említeni, Horváth László azt írja, hogy 1867-ben változás állt be a nyomvonallal kapcsolatban Tisza Kálmán javaslatára, ennek oka pedig az volt, hogy Fakk Oszkár megállapította egy újabb kimutatásban, hogy Gyöngyös völgykatlanban fekszik, amin a vasút átvezetése lehetetlen. Ezek alapján, amire mindenki jutott, hogy az előzetes felmérések alatt is megállapítható lett volna az átvezetés lehetetlensége, ezért lennie kellett valamiféle manipulációnak, melynek célja a tömegek megnyerése. Sokan ennek ellenére a vasút nyomvonalának megváltozása háttérben Kovách Lászlót látják, holott neki ehhez a manipulációhoz vélhetően semmi köze nem volt, ugyanakkor nagyon valószínűnek tűnik, hogy a kialakuló helyzetet igen jól tudta kezelni és a saját hasznára fordítani.⁷¹

Ami egyértelműen megállapítható az, hogy a nyomvonal megváltozásával mind a falu, mind Kovách László jól járt, hiszen a település elindult a polgárosodás felé, a földesúr pedig, mint gazdálkodó a vasút segítségével az országos kereskedelemben tudott kapcsolódni. De azt is el kell mondani, hogy a különféle történetek és pletykák erősen hozzájárultak ahhoz, hogy Kovách László nevét némileg befeketítsék, vagy árnyalják a későbbi emlékezetben.

Kovách László politikusi pályája

Kovách László a politikába először az 1847-1848-as pozsonyi országgyűlésen kapcsolódott be, ahol Heves megye követi kíséretében vett részt. Ezt követően rövid időre a szabadságharc kitöréséig aljegyző lett Pest megyében.⁷²

A neoabszolutizmus időszakában háttérbe szorult, és mint azt már fentebb írtam, gazdálkodást folytatott vámosgyörki birtokán. A politikai életbe Kovách László 1860-ban tért vissza, amikor beválasztották a Heves megyei közgyűlésbe. Még abban az évben, decemberben főjegyző lett. Ezt követően 1861-ben a gyöngyöspatai választókerület országgyűlési képviselőjévé választották meg.⁷³

⁶⁹ VKZ Interjú I. 1.

⁷⁰ HL interjú. 3.

⁷¹ Horváth, 2002. 109-111.

⁷² Szinnyei, 1899. 1325.

⁷³ Horváth, 2002. 107.

Az Országgyűlésbe való beválasztása után a Felirati Párthoz csatlakozott, majd részt vett a Deák párt megalapításában, illetve a kiegyezési tárgyalásokon is. A Deák-kör igazgatójának is megválasztották. 1861-ben töltötte be az országgyűlés háznagya címet, melyet egészen 1887-ig birtokolt.⁷⁴ Az országgyűlés házszabálya alapján az ő feladata volt felügyelni a Képviselőház épületére, valamint a karzatra szóló belépő jegyek kiosztása.⁷⁵

A dualizmus időszakával kezdetét vette Kovách László politikai pályájának kiteljesedése is. Innentől egészen haláláig aktív politikai életet élt. Mint ahogy azt korábban írtam, 1861-ben megválasztották a gyöngyöspatai választókerület képviselőjévé, ahol négy cikluson keresztül, egészen 1875-ig elmozdíthatatlan volt. Ezt követően négyszer (1874-1878, 1878-1881, 1887, 1887-1889) képviselte Gyöngyös városát az országgyűlésen. Közben 1881-1884-ig a krassói kerület, 1884-1887-ig pedig a Sopron megyei Eszterházy kerületének képviselője volt. Pártállását tekintve egész életében a kormánypárt érdekeit képviselte.⁷⁶

A parlamentben nem túl aktív, de 1861-től folyamatos politikai pályáját egy kisebb botrány árnyékolta be, ugyanis 1882-ben a Tisztelt Ház több más politikusával együtt tárgyalta Kovách László mentelmi jogától való megfosztásának ügyét is, mely ügyet azonban idővel ejtettek. A vád az volt, hogy Kovách László megszegte az 1878. évi V. törvénycikk 294. számú paragrafusát, azaz egy párbaj során vállalt párbajsegédi szerepkört.⁷⁷

Kovách László választási harcai igazán az 1870-es évektől követhető végig részletesebben, ugyanis ezt megelőzően igen kevés forrás áll rendelkezésre. Az első jobban dokumentált választás az 1872-es, ahol az Eger című lapból kiderül, hogy Kovách László elsöprő győzelmet aratott. A cikkben a „vidék atyjának” nevezett Kovách László 136 szavazattöbbséggel legyőzte a szélsőbali jelöltet, Németh Albertet.⁷⁸ Az ebben az időszakban a kormánypárt felé húzó lap igen csak lelkesedett az eredmény miatt, mondván „ *a kígyónak a feje meg van törve; a heves megyei hírhedt szélbalok vezére Németh Berci megalázva, legyőzve lett.*” Valamint ebből az alkalomból egy verset is közzétettek, melyet az Eger szerint a helyi választók költöttek.⁷⁹

*„Erre áll a Németh rudja;
Utószór meg most a kutra,
Most telik a végső rovás:
Majd kiveri rajtad Kovách!”⁸⁰*

⁷⁴ Bán, 2011. 460.

⁷⁵ Rendszabályok, 1868. 199-225.

⁷⁶ Molnár, 2000. 27-28.

⁷⁷ Képviselőházi Irományok. 1881. XII. 378. sz. 180.

⁷⁸ Gyöngyösi dolgok. Eger, 1872. június 27. 4.

⁷⁹ Gyöngyöspata. Eger, 1872. június 27. 5.

⁸⁰ Gyöngyöspata. Eger, 1872. június 27. 5.

Az 1875-ös képviselőválasztásról legkorábban a *Gyöngyös* című lap május 30-i számában írnak. Itt beszámoltak Kovách László Gyöngyösön tartott gyűléseiről. A sajtó tükrében úgy tűnik, hogy ekkor a városban igen erős népszerűségnek örvendett. Elsősorban ez annak volt köszönhető, hogy a parlamentben a gyöngyösiek azon óhaját képviselte, hogy városuk megyeszékhellyé avanzsáljon elő. Támogatottsága pedig ezáltal olyan erős lett, hogy ellenjelöltet nem állítottak ellene.⁸¹ A *Gyöngyös* című lap Kovách László programbeszédét sajnálatos módon nem tette közzé, mondván, hogy a lap csupán társadalmi és nem politikai jellegű.⁸²

Az 1875-ös választásra Gyöngyösön július elsején került sor. A Gyöngyös tudósítása szerint Kovách Lászlót a szakadó esőben, ellenjelölt hiányában a nem túl népes tömeg országgyűlési képviselőjének választotta.⁸³

1881-ben megszakadt egy időre Kovách László gyöngyösi képviselőisége, mivel bár jelölték a posztra, a jelöltségről önként lemondott. A lemondás okai azonban homályosak maradtak.⁸⁴ A választás elteltével a *Gyöngyös* valamennyit sejtetett a visszalépés körülményeiről. A lap azt írja, hogy Kovách László lemondásának az oka a saját személye, illetve az általa pénzelt *Gyöngyösi Lapok*, ugyanis a cikk szerint az a rágalomhadjárat, amit az ellenzék ellen folytattak le, a visszájára sült el, és ez negatív színben tüntette fel Kovách Lászlót.⁸⁵

Az 1881-es krassói kitérő után tért vissza Gyöngyösre, ahol 1887-ben időközi választást kellett tartani, mivel gr. Batthyányi László képviselőt a képviselőház összeférhetetlenség miatt megfosztotta mandátumától.⁸⁶ A Szabadelvű párt Kovách Lászlót jelölte, ellenfele a Függetlenségi párti Mudrony Soma lett.⁸⁷ A *Gyöngyösi Lapok* február 17-i száma beszámolt Kovách László Kékesi Kálmánhoz írt leveléről, melyben Kovách László hangoztatta, hogy hallott afelől, hogy több egykori ellenfele is támogatni fogja, mivel belátták a városért tett munkája mennyi jót hozott Gyöngyösnek. Ezért nemcsak ezen az előrehozott választáson, hanem a rendes 1887-es választáson is elindul majd a képviselői mandátumért.⁸⁸

A választás Kovách László győzelmét hozta. A *Gyöngyös* úgy nyilatkozott a választásról, hogy „*A küzdelem politikai alakú volt ugyan, de ezuttal nem a párt, de az egyén nyert diadalmat.*” A cikk állítása szerint 1881 óta Kovách László rengeteg támogatót szerzett, és még többen egykori ellenfelei közül is rá szavaztak, mivel úgy érezték, ő tette a legtöbbet a városért. A lap továbbá írásában kihangsúlyozta azon véleményét, hogy Kovách László győzelme erkölcsi győzelemként

⁸¹ Választási mozgalmak városunkban és vidékén. Gyöngyös, 1875. május 30. 2.

⁸² Választási mozgalmak. Gyöngyös, 1875. június 20. 2.

⁸³ Választási mozgalmak. Gyöngyös, 1875. július 4. 1.

⁸⁴ Kovách László visszalépett. Gyöngyös, 1881. június 19. 1.

⁸⁵ A választások után. Gyöngyös, 1881. június 26. 1.

⁸⁶ Képviselő választás. Gyöngyösi Lapok, 1887. január 27. 4.

⁸⁷ Választás. Gyöngyös, 1887. február 13. 6.

⁸⁸ Gyöngyös 1887. február 17.; Gyöngyösi Lapok, 1887. február 17. 1.

is értelmezhető, illetve külön becsülendőnek tartja a korteskedés mellőzését, vagyis, hogy „[...] *nem folyt bor, nem ürrült pénzes tárczája [...]*” Elmaradt továbbá a programbeszéd és a szokásos látogatások is. Kovách László győzelemének első számú elősegítőjének egyértelműen a városért tett szolgálatait tartja, mint például a gimnázium megalapítása érdekében tett kiállítását.⁸⁹

1887-ben Gyöngyösön ismét új választás zajlott le, ezúttal a rendes négyévenkénti. Ennek első felvonásaként az ismét induló Kovách László azzal kezdte kampányát, hogy Gyöngyösre invitálta Jókai Mórt. A híres író egy ünnepség keretein belül fogadták. A gyöngyösi nők koszorúval üdvözölték, és rengeteg zászlót vonultattak fel. Az esemény végén Jókai Mór beszéde hangzott el, melyben gúnyos véleményt fogalmazott meg az ellenzékkel kapcsolatban. Ezt a történetet már csak abból a szempontból is igen érdekesnek tartom, hogy az egyre jobban a kormánypárt felé tolódó *Gyöngyös* erősen lelkendezik ezen, pedig ami Jókai Mór látogatásán történt, az bőven kimeríti a *Gyöngyös* által bő négy hónappal megfogalmazott és elítélt korteskedés fogalmát.⁹⁰ Maga a választás szorosra sikeredett. Kovách László 402 szavazatot kapott és nyert a tőle csupán 2 szavazattal lemaradó Horánszky Nándorral szemben.⁹¹

Kovách László politikai karrierje 1889-ben ért véget. Betegsége miatt egyre kevésbé tudott kötelezettségeinek eleget tenni, utolsó megjelenésére a Parlamentben 1889. január 29-én került sor, amikor a véderővitáról szavazott, de már ekkor olyan gyenge volt, hogy képviselőtársaiba kapaszkodva tudta csak a szavazatát elmondani. Abbáziába ment kezelésre, ahol háznyagi címéről is lemondott. Majd állapotának romlása következtében meghalt.⁹²

Deák Ferenc és Kovách László

Kovách László korabeli ismertségét és befolyását leginkább a politikai kapcsolati hálója bizonyítja. Kovách László politikai kapcsolathálója igen kiterjedt volt, köszönhetően a parlamentben betöltött pozíciójára és családi hátterére. Míg sógora, Mocsáry Lajos az ellenzék egyik fő hangadója volt, addig édesanyja rokonai, a Latinovicsok a kormánypártot képviselték életük során.⁹³ Kovách László jelentőségével kapcsolatban egy embert emelnék ki a kapcsolati hálóból, mégpedig Deák Ferencet, aki a családi legendáriumban, mint Kovách László atyai jó barátja jelenik meg.⁹⁴

Kovách László és Deák Ferenc jó kapcsolatát több forrás is alátámasztja, habár ezek legfőképpen anekdoták formájában maradtak fenn. Ezek többségét

⁸⁹ Éljen Visontai Kovách László! Gyöngyös, 1887. február 30. 1-2.

⁹⁰ Képviselőnk és Jókai Mór látogatása. Gyöngyös, 1887. június 5. 1-2.

⁹¹ A képviselő választás után. Gyöngyös, 1887. június 19. 1-3.

⁹² Napihírek. Budapesti Hírlap, 1889. május 8. 6.

⁹³ Pap, 2014. 344-345.

⁹⁴ VKZ. Interjú. II. 2-3.

összegyűjtve a Tóth Béla által írt *Magyar anekdotakincsben* található meg. A három megmaradt anekdotában Kovách László és Deák Ferenc között egy kölcsönös tisztelet melletti tréfálgozás figyelhető meg.⁹⁵

A legszeleesebb körben ismert és a legtöbb valós elemet tartalmazó anekdota azt örökítette meg, hogy pusztán tiszteletből, Kovách László vitte el rendszeresen Deák Ferenc képviselőházi napidíját és lakbérét. Deák Ferenc cserébe mindig egy hatost adott a pénzből Kovách Lászlónak, melyeket a háznagy megőrzött. Deák halála után Kovách László ezeket a hatosokat egy díszdobozban a Deák-szobába vitette a Nemzeti Múzeumba, így emlékezve meg egykori barátjáról.⁹⁶

Más források is arra utalnak, hogy Kovách László szíven viselte Deák Ferenc hagyatékát és emlékét. Ő lett a Deák-emléket építtető bizottság elnöke is.⁹⁷

A másik két anekdota inkább a kölcsönös tréfálgozást örökíti meg. Ezekből egyet emelnék ki. E szerint egy alkalommal Kovách László megjegyezte Deák Ferencnek, hogy az újságok megírták, hogy Kovách Lászlót Heves vármegye főispánjává akarják megválasztani. Válaszul Deák Ferenc tréfásan jegyezte meg, hogy „*Ne bosszankodjál Laci [...] hiszen tudod, hogy azok az újságírók kitárlálnak mindent, amivel a kormányt kompromittálhatják.*”⁹⁸ A történet, amiből egy baráti tréfálgozás tűnik ki, még egy szempontból fontos, ugyanis ez az anekdota maradt meg legélénkebben a családi emlékezetben, de már felnagyítva és módosulva, hiszen itt már Kovách László miniszterelnöki kinevezése jelenik meg.⁹⁹

Kovách László írói tevékenysége: A világosi fegyverletétel

Kovách László pályájával foglalkozva nem lehet a szakírói munkássága mellett szó nélkül elmenni, mivel életpályájának egy meghatározó eleme. Ugyanakkor hozzá kell tenni, hogy szakírói pályája, mint az majd lentebb látható lesz, emlékezetében nem, vagy csak alig jelenik meg, tehát az emlékezete szempontjából nem releváns, ami meglepő annak tükrében, hogy emlékezetében milyen hangsúlyos szerepet kap az 1848-49-es forradalom és szabadságharc.

Műveinek átfogó bibliográfiáját Szinnyei József munkájában olvashatjuk. Sajnálatos módon ezek jó részét ma már nem lehet fellelni. Csupán a címetek vizsgálva kitűnik, hogy elsősorban gazdasági témában írt tanulmányokat, újságcikkeket, több lovakkal kapcsolatos írása is megjelent a *Vadász és Versenylapban*,

⁹⁵ Tóth, 1957. 564-566.

⁹⁶ Uo.

⁹⁷ Deák Ferencz tetemeinek áthelyezése a Deák-mauzóleumba. Vasárnapi Újság, 1887. június 12. 2.

⁹⁸ Tóth, 1957. 565.

⁹⁹ VKZ. Interjú II. 2-3.

az 1850-es években. Három nagyobb munkát írt: *a Megyerendezés, Értekezés a szántás mesterségéről és A világosi fegyverletétel*.¹⁰⁰

A világosi fegyverletétel című munkát Molnár József is ismertette röviden tanulmányában. Kovách László mindössze tizenöt oldalas tanulmányának a lényege, hogy megcáfolja a közvéleményben felvetődött pletykát, hogy Görgey Artúr hazaáruló lett volna. Molnár igyekezett feltárni a tanulmány érvrendszerét, és megállapította, hogy Kovách László jól mérte fel Görgey szerepét.¹⁰¹

Visontai Kovách László emlékezete

Kovách László megítélése a szakirodalomban

Kovách László életének minden szegmensét átfogó mű kutatásaim alapján nem készült, kivéve néhány kisebb életrajzot, azonban személye gyakran előfordul a szakirodalomban. Ezek a munkák általában úgy említik, mint politikust, vagy háznagyot és egy-egy téma tárgyalása kapcsán hozzák fel a nevét.¹⁰²

Meg kell említeni két életrajzot is, mely alapjául szolgált szinte minden Kovách Lászlóról megjelent munkának. Az első a *Képviselőházi Almanach*,¹⁰³ a második pedig a Szinnyei József által szerkesztett *Magyar írók élete és munkái*. Az *almanach* és Szinnyei Kovách Lászlóról szóló fejezete csak a legszűkebben vett életrajzot tartalmazza. Szinnyei József munkája annyival bővebb, hogy magába foglalja Kovách László írásainak bibliográfiáját. Ez a két mű nem feltétlenül csak a tartalmuk miatt fontos, hanem mert a vámosgyörki emlékezet alapjait adták meg.¹⁰⁴

Végül ismertetem az emlékezetre közvetlenül hatást gyakorló műveket, vagyis Horváth László és Molnár József írásait. Elsőnek Horváth László könyvét a *Vámosgyörk évszázadait* szeretném kiemelni, mely elsősorban a faluban tett nagy hatást. Ehhez nagymértékben a kiadás időpontja is hozzájárult, hiszen 2002-es munkáról van szó, mely az iskola névfelvétele előtt valamivel keletkezett, de könyvbemutatója egybeesett a névfelvétellel. Vagyis a vámosgyörki lakosok itt szerezhettek először kisebb-nagyobb értesüléseket Kovách László személyéről, tevékenységéről. Horváth László a könyvben nem szentel külön fejezetet Kovách Lászlónak. Ennek oka az lehet, hogy a település történetét elsősorban gazdasági és társadalmi oldalról közelíti meg, a társadalmat taglaló részekben pedig a parasztság kapja a nagyobb hangsúlyt és a nagyobb szimpátiát is a szerző részéről. Kovách László a könyvben részletesen két fejezetben bukkan fel. A *jobbágyvilág Györkön* című fejezetben Kovách László birtokai és '48-as szerepvállalása miatt kerül megemlítésre. A szerző felvázolja benne

¹⁰⁰ Szinnyei, 1899. 1327-1330.

¹⁰¹ Molnár, 2000. 29.

¹⁰² Pap, 2014. 344-345.

¹⁰³ Sturm, 1887-1892. 249-250.

¹⁰⁴ Szinnyei, 1899. 1327-1330.

a Kedves-legenda egyik változatát, illetve leírja azt is, hogy a család református.¹⁰⁵ A felekezeti hovatartozás leírását azért tartom fontosnak megjegyezni, mert a családi emlékezet szerint a Kovách-család katolikus, a női-ág azonban alapvetően protestáns, így vallásilag vegyes nemesi családról beszélhetünk az esetükben.¹⁰⁶

A másik fejezet, amiben Kovách László szerepel az *Akiket a mozdony füstje megcsapott* címet viseli. Itt Kovách László vasútépítéssel kapcsolatos ténykedését szedte össze, és olvasása véleményem szerint röviden összefoglalva azt a hatást kelti a helyi olvasóban, hogy Kovách László végső soron mindegy milyen eszközökkel, de elérte, hogy a vasút a településen keresztül haladjon, ami elindította Vámosgyörk fejlődését, polgárosodását.¹⁰⁷

A másik emlékezetre kiható művet Molnár József írta *Címképünk Kovách László földbirtokos, politikus, közéleti személyt ábrázolja* címen. Ez a mű az Iskolán belül vált nagyhatásúvá, hiszen egy fénymásolt példányát az intézmény széfjében őriznek, és ez alapján tanítják, a diákoknak a névadó élettörténetét. A mű mindössze hat oldal, mely valóban jól foglalja össze Kovách László életének legfontosabb mozzanatait, egyedül a családról tudunk meg aránylag keveset, illetve politikai pályája bár említve van, nem túl részletekbe menő. A tanulmány bizonyos értelemben reprezentatív jellegű is, hiszen Molnár József Gyöngyös városnak híres embereit gyűjtötte egybe, mely során eljutott Kovách Lászlóig is. Ezt bizonyítja az is, hogy a tanulmányban bekapcsolódik az akkori Kovách László személye körüli sajtóvitába, (melyről lentebb írok részletesebben) és itt egyértelműen kiáll Kovách László személye mellett. Az írás igen pozitív képet fest az egykori képviselőről.¹⁰⁸

Ez alapján összességében elmondható a szakirodalmakról az, hogy alapvetően pozitív képet festenek Kovách László személyéről (A vasútépítés némileg árnyalja a témát, de nem befolyásolja azt különösebben), így ezek a művek kiváló alapot teremtenek egy emlékezet kialakulásához, mivel egyaránt segítenek Kovách László életének megismerésében, és adnak lehetőséget arra, hogy a helyi reprezentációban is megjeleníthető írások legyenek.

Kovách László emlékezete a helyi és országos sajtóban, kiadványokban

Bár Kovách László emlékezetét elsősorban 1990 után lehet igazán jól kimutatni, lehet néhány példát felhozni arra is, hogy már előtte is élt az emberekben valamiféle „emlékezet” az ő kapcsán. Sajnálatos módon helyi sajtó Vámosgyörkön a XIX. és XX. században nem létezett, vagy nem maradt fent, azonban az országos sajtóban is kimutatható egy-két Kovách László emlékezetére utaló jel.

¹⁰⁵ Horváth, 2004. 87-103.

¹⁰⁶ VKZ Interjú II. 11.

¹⁰⁷ Horváth, 2004. 103-129.

¹⁰⁸ Molnár, 2000. 25-30.

A Horthy-korszak sajtójában Kovách László csak nagyon kevésszer jelenik meg. Ha a családról cikkeznek, akkor az alany szinte kizárólagosan unokája ifj. Kovách László és az elért sporteredményei. Azonban akad néhány kivétel. Ilyen például az 1937 májusában megjelent *8 órai újság*, mely utal Kovách László emlékezetére, de nem Vámosgyörkön, hanem Gyöngyösön. A tudósítás szerint ugyanis május 30-án leplezték le a Heves Megyei Gazdasági Egyesület egykori elnökeinek, így Kovách Lászlónak arcképét is.¹⁰⁹ De ennek ellenére Kovách László neve folyamatosan tűnik el az újságok hasábjairól és az országos köztudatból is.

Az emlékezet kialakulásának kezdeteivel 1999-ben egy kisebb vita is keletkezett Kovách László megítéléséről, személyéről a megyei, illetve a vámosgyörki sajtó hasábjain, mely még a szakirodalomra is hatással volt, és egy dzsentri sztereotípiára épült. A vita az 1999. augusztus 7-i *Heves Megyei Hírlapban* vette kezdetét, ahol egy interjú jelent meg Gyóni Györgynével, aki a Vámosgyörki Idősek Otthonának dolgozója, és a helyi Vöröskereszt titkára volt. A szerző a cikkben Kovách Lászlót, mint egykori hazardjátékost tüntette fel.¹¹⁰

Ezt követte mintegy válaszként az 1999. augusztus 27-i *Ki volt Visontai Kovách László* című cikk Szecskó Károly tollából. Ez egy igen rövid és lényegre törő életrajzi ismertetőt követően a következő megállapítást tette: *„Úgy hiszem, a fent leírtak bizonyítják, hogy érdemes Visontai Kovách Lászlóra emlékeznünk, de nem, mint „hazardjátékosra”, hanem kiváló politikusra, mezőgazdára és szakíróra. Tudomásom szerint egyetlen fennmaradt forrásban sem szerepel az, hogy ő „hazardjátékos” lett volna. Ez a ráaggatott jelző csak rosszízű legenda lehet.”* Vagyis egyértelműen elutasítja a negatív hazardjátékos kifejezést.¹¹¹

A vitát Molnár József sem hagyta szó nélkül *Címképünk Visontai Kovách László földbirtokos, politikus, közéleti személyt ábrázolja* című tanulmányában. Egyfelől igazat ad Szecskó Károlynak, és szintén kiáll Kovách László védelmében, másrészt hozzáteszi, hogy *„újságíró ne írjon olyanról, amiről nem tud. [...] ha nem ismeri az illető életét.”* Vagyis Molnár József is erősen elítéli a Kovách Lászlóval kapcsolatban felmerült ráágalmakat.¹¹²

A vita ekkor még nem zárult le, csupán szünetelt egy időre, ugyanis a vita lezárását a vámosgyörki helyi lap a *Mi újság?* 2000 júniusában megjelenő száma jelentette. A cikk a *„Magánemlékezés...”* *Ki volt még Visontai Kovách László címet viselte és bevezetőjében a következő volt olvasható: „Régóta szeretném néhány adalékkal kiegészíteni a mostanában gyakrabban emlegetett Visontai Kovách László portréját. Engedjék meg, hogy bemutassam azoknak is a Laci bácsit, akik nem ismerték, avagy félreismerték a személyét.”* Már a cikk címe is egyfajta reagálásként értelmezhető a *Heves Megyei Hírlapra*. Maga a szöveg egyértelműen

¹⁰⁹ Díszgyűlésen avatják föl a Heves Megyei Gazdasági Egyesület volt elnökének arcképeit. *8 Órai Újság*, 1937. május 27. 8.

¹¹⁰ Apró feladatokból elkötelezettség. *Heves Megyei Hírlap*. 1999. augusztus 7. 7.

¹¹¹ *Ki volt Visontai Kovách László?*. *Heves Megyei Hírlap*, 1999. augusztus 27. 6.

¹¹² Molnár, 2000. 25-30.

elutasítja a hazárdjátékos és egyéb pejoratív jelzőket az egykori földbirtokossal kapcsolatban, valamint személyes emlékeket is közöl. Ebben az írásban a legfőbb problémát az jelenti, hogy az író egyértelműen utal az iskola-névadó Kovách Lászlóra, aki azonban 1889-ben meghalt. Az emlékezés itt nem róla, hanem az unokájáról, ifj. Kovách Lászlóról szólt, még ha ezzel a cikk írója nem is feltétlenül volt tisztában. Ahogy azt később látni fogjuk ez nem egyéni probléma Vámosgyörkön. A két személyt több esetben egynek értelmezik, legfőként az idősebbek körében, akik még emlékezhetnek ifj. Kovách Lászlóra mint földesúrra.¹¹³

Két kiadványt is meg kell említeni az emlékezet kapcsán, ezek közül az első a Praznovszky Mihály által megírt *Jeles vámosiak arcképcsarnoka*. A kis füzet a 2008-ban megrendezett II. Vámos Települések Országos Találkozója alkalmával íródott. Feladata, hogy ismertesse a különböző vámos települések azon alakjait, akikre valamely okból büszke a települése, így Vámosgyörk neve mellé bekerült többek között Kovách László rövid életrajza is. Ez a füzet nem lehetett nagy befolyással a vámosgyörkiekre, hiszen Nemesvámoson jelent meg aránylag csekély számban. Ennél sokkal fontosabb ezt a kiadványt nézve, hogy itt Vámosgyörk reprezentációjában kap szerepet Kovách László, mint az a személy, akire a településen büszkék lehetnek.¹¹⁴

A második kiadványt Misóczky Lajos írta meg, Vámosgyörki Látnivalók néven 1993-ban. A kis füzet egyszerre szól a helyieknek és a turistáknak is, tehát szintén reprezentációs célt szolgál, azonban talán kevés példányszámából adódóan kevésbé ismert. A munkában Kovách Lászlóval szinte kizárólag, mint gazdálkodó nemes és a kastély építtetője jelenik meg.¹¹⁵

Kovách Lászlóhoz köthető emlékezeti helyek Vámosgyörkön

Vámosgyörkön több Kovách Lászlóhoz köthető hely is megtalálható, ami elősegítette emlékezetének kialakulását, továbbélését. Ezek közül talán a legjelentősebb maga a Visontai Kovách Kastély, ami egészen 1945-ig, azaz közel száz évig a család birtokában állt. Kovách László ükunokája a következőképpen emlékszik a kastély történetére: *„A kastélyt ükapám bővítette és tett, a környék jelentős központjává. Itt fogadta közéleti tevékenysége során a megye birtokosait, közéleti személyiségeit. Nagypám idejében is sok emlékezetes összejevetel színhelye volt. Vitéz nagybányai Horthy Miklós kormányzó is többször látogatott ide, mert apai nagyanym Massion Márta rokonságot ápolt a kormányzóval. A háború után a kastélyt totálisan kirabolták, még 1945-ben államosították és az Egészségügyi*

¹¹³ „Magánemlékezés...” Ki volt még Visontai Kovách László. Mi Újság?, 2000. június. n.i. 8.

¹¹⁴ Praznovszky, 2008. 22-23.

¹¹⁵ Misóczki, 1993. 1-16.

*Minisztérium kezelésébe került.*¹¹⁶ Az épület az eltelt idő során kisebb-nagyobb átalakításon esett át. A kastély 1948 óta előbb Szociális Otthon, majd Idősek Otthona lett. Az idős emberek gondozására rendelt épületet Endrész Imréné alapította meg.¹¹⁷

Vámosgyörkön a második, fontos emlékezeti hely a Kedves-kő, mely Kovách László lovának, Kedvesnek állít emléket. Ez a hely őrzi egyben az egyik legismertebb vámosgyörki legendának az emlékét is. A család a legendát a következőképpen őrzi: *„Édesapám elmondása szerint V.K. L az 1849. évi Kápolnai vesztett csatából Kedves nevű lován sebesülten menekült. A ló egy vágóban vitte Györkig ahol a kimerültségtől elpusztult. A helyet, ahol Kedvest eltemették az említett kővel jelölték meg és azt a birtokrészt attól kezdve kedves táblának hívták. A kő sokáig - még édesapám fiatal korában is - a ló sírját jelölte.*¹¹⁸ A Kedves-kő felirata a következő: *„Kedves 1848-49”* A történet, melyet a családi legendárium őríz az idők során, jócskán átalakult a településen. A köztudatban úgy maradt fenn, hogy a kérkedő nemesúr fogadásból versenyzett a gőzmozdonnyal. A fogadást megnyerte, azonban agyonhajszolta szeretett lovát, Kedvest, aki belehalt a megterhelésbe. Ez a változat már csak azért sem lehet igaz, mivel a falut érintő vasút 1849-ben még nem létezett, azonban táptalajt tudott adni a hazárdjátékos-vitának.¹¹⁹ A Kedves-kő, mely eredetileg Vámosgyörk határában állt, ma az iskola melletti ligetet díszíti.¹²⁰ Ezt Vámosgyörk jelenlegi alpolgármestere azzal indokolta, hogy emlékezeti helyet akartak csinálni belőle, így könnyebb volt bevinni a faluba, hogy mindenkinek könnyen megközelíthető legyen.¹²¹ A rendet némileg egy 2010-es pályázati beruházás bolygatta meg. Ennek keretében ugyanis a Kedves-kő néhány méterrel közelebb került az iskolához. A liget pedig egy újabb látványossággal is gazdagodott, hiszen a falu egy lófejjel díszített szökőkutat is felállított Kedves emlékére, melyet azonban csak ritkán üzemelnek.¹²²

A harmadik, egyben talán a legszorosabban Kovách Lászlóhoz kapcsolható emlékezeti hely maga az egykori földesúr sírja, illetve a visontai Kovách család egykori sírkertjét jelölő obeliszk. Szomszédságában található az egyedüli megmaradt, Kovách László lányának, Rózsikának sírkövével. A sírkert szerencsétlen sorson ment keresztül, melyre Kovách László leszármazottja a következőképpen emlékszik: *„A fent említett családi sírhely eredetileg jóval nagyobb volt, kovácsolt vaskerítés övezte. A kommunizmus éveiben a kerítésnek lába kelt, a sírkert területére a falu temetkezett, a jelenlegi, egy sírhelynyit hagyva meg a területéből. A sírkertben nyugvók névsorát külön mellékletként másolatban rendelkezésére tudom bocsájt-*

¹¹⁶ VKZ Interjú I. 1.

¹¹⁷ HL interjú. 8.

¹¹⁸ VKZ Interjú I. 1-2.

¹¹⁹ Névadónkra emlékeztünk. Mi újság?, 2002. november. n.i. 8.

¹²⁰ Teljesen megújult falu. Heves Megyei Hírlap, 2010. június 24. 4.

¹²¹ HL interjú 11.

¹²² HL interjú 10.

tani. A névsort édesapám kérésére az akkor szolgálatban lévő Maksa János nevű plébános állította össze hibásan, mert mint később (az adácsi gyerekeknek hála) kiderült, V.K. L nem a sírkertben, hanem külön sírban (a jelenlegi helyen) nyugszik.”¹²³ Ezzel az állítással az a legnagyobb probléma, hogy bár a sírkövet valóban megtalálták, de Maksa János jelentését olvasva kiderül, hogy az egykori plébános bizonyos családtagok esetében csupán a sírkő feliratát vizsgálta, vagyis 1969-ben még teljes egészében állhatott a sírkert. Így valószínűleg láthatta Kovách László sírját is amennyiben valóban ott volt.¹²⁴ Illetőleg a Vámosgyörki Visontai Kovách László Katolikus Általános Iskola igazgatója a következőt fűzte hozzá a sírok problematikájához: „A családi sírboltba lett eltemetve a korabeli feljegyzések szerint, ezt a sírkertet, ami legalább is maradt belőle, gondozzuk. Ahol megemlékezni szoktunk az emlékhely. Ezt az írásos feljegyzések, a temető rajza bizonyítja.” A temető rajza sajnálatos módon eltűnt a közelmúltban, de a legtöbb forrás így is egyértelműen azt mutatja, hogy Kovách Lászlót a temető központjában álló családi sírkertben helyezték örök nyugalomra.¹²⁵

Az emlékezeti helyeknél meg kell említeni a Visontai Kovách László utcát, mely a kastéllyal szemben helyezkedik el, de csupán két házat foglal magába. Utcatábla vagy kiírás nem jelzi, még a GPS sem, így az ott lakókon kívül csupán igen kevesen tudnak a létezéséről.¹²⁶

Bemutattam azokat a helyeket, melyek Kovách Lászlóhoz kapcsolódnak és bizonyos csoportok ezeket egyértelműen Kovách László személyéhez kötik, tehát egyfajta emlékezeti helyként szolgálnak a vámosgyörki lakosság számára. A továbbiakban pedig rátérek Kovách László vámosgyörki emlékezetének kialakulására és sajátosságaira.

Kovách László emlékezetének kialakulása

Kovách László emlékezete bár fentebb bemutattam, hogy kimutatható bizonyos értelemben 1990 előtt is, azonban a '90-es években már egyértelműen kirajzolódik. Mind a Heves Megye szintű lapokban, mind Vámosgyörk sajtójában megjelenik. Ha Kovách László emlékezetének kialakulását kell körbejárni, akkor egy személy, Vámosgyörk alpolgármestere megkerülhetetlen. Saját bevallása szerint ugyanis nagy tisztelője az egykori földesúrnak, illetve gyerekkori élményei is a kastélyhoz kötik, ugyanis rokona a Szociális Otthon alapítója volt, így ifjúsága meghatározó részét a kastélyban tölthette.¹²⁷

Ő volt az első, aki javasolta az iskola névfelvételét, mint tanár az 1980-as években. Az ötlet felvetését azzal indokolta meg, hogy Vámosgyörkön nem

¹²³ VKZ Interjú I. 2.

¹²⁴ Maksa, 1969. 1.

¹²⁵ KJ. Interjú. 2017.03.17. 1.

¹²⁶ HL interjú 6-7.

¹²⁷ HL Interjú.6.

volt akkoriban semmi, ahol a fiatalság összegyűlhetett volna megemlékezni. Az akkori tanácselnökön bukott meg a dolog, aki nem engedélyezte. Az engedély nem azon múlt, hogy Kovách László személye osztályidegen lenne, hogy az alpolgármester visszaemlékezését idézzem: „*hát az pénzbe kerül.*” Így a téma a '90-es évekig háttérbe is szorult.¹²⁸

Az alpolgármester ezután egy időre elköltözött munkája miatt, majd mikor visszatért ismét javasolta a névfelvételt, amihez kedvező fordulatot jelentett a már említett sírkő megtalálása is.¹²⁹ Az iskola akkori igazgatója szerint felmerült még a névfelvételnél Fekete István és Petőfi Sándor, akiket országos híruk miatt minden gyerek ismer, de mivel nekik nincs kapcsolatuk a faluval, illetve később azt is hozzátette, hogy véleményük szerint ekkorra Petőfi és Fekete nevét akár már 100-100 iskola is viselhette és nem akartak a „*tucatnevű*” iskolák közé bekerülni. További érvként hozta fel Kovách László mellett a lokálpatriotizmust, illetve, hogy épp akkor jelent meg a Gyöngyösi Műsorban a Molnár László által írt életrajz.¹³⁰

Érdekes azt megemlíteni továbbá, hogy Vámosgyörk ismertebb lakói közül kettő szóba sem került a névfelvételnél, pedig a Vámosgyörk reprezentációjában megjelennek a Praznovszky Mihály által szerkesztett *Jeles vámosiak arcképcsarnokában*. Közülük az első Bella Sándor (1920-1989) amatőr festő, író. Művésznevén Kóbor Tamás.¹³¹ A másik Virág János (1914-1987) énektanár.¹³² Akiről 2008-ban Vámosgyörk alpolgármesterének javaslatára elnevezték a Vámos Települések Szövetségének énekkari találkozóját.¹³³ Bennük azonban az a közös, hogy még 2002-ben nem volt olyan régen a haláluk, hogy úgy gondoljanak rájuk, mint potenciális névadóra, illetve túlságosan peremembernek minősíthetők. Velük ellentétben Kovách László elég régen élt ahhoz, hogy kevés kompromittálót lehessen róla mondani, illetve nevéhez legendák és olyan történetek kapcsolódtak, melyre a diákság jobban fogékonyabb lehetett. Ami azonban inkább meglepő, hogy bár Petőfi Sándor neve felmerült, mint országosan ismert személy, Kossuth Lajos szintén kimaradt. Ez azért érdekes, mert 1849. április 3-án Kossuth Lajos áthaladt a falun Jászberénybe tartva a hadianyag utánpótlással. Az utca, amin pedig keresztülment ma Kossuth Lajos utca, az a hely ahol az Iskola is található.¹³⁴ A neves eseményt egy emléktábla is őrizte az Iskola falán, aminek azonban nyoma veszett az Iskola felújítása közben.

Vámosgyörkön Kovách László emlékének ápolása 2002. március 15-én csúcsondott ki, amikor a vámosgyörki Általános Iskola felvette a nevét. Az ünnep-

¹²⁸ HL interjú 6.

¹²⁹ HL interjú 6.

¹³⁰ KL. II. Interjú. 1.

¹³¹ Praznovszky, 2008. 5.

¹³² Praznovszky, 2008. 51.

¹³³ http://vtsz.eu/index2.php?option=com_content&do_pdf=1&id=73. (utolsó megnyitás: 2018. 10. 13.)

¹³⁴ Horváth, 2004. 98.

ségen a Visontai Kovách család tagjai is jelen voltak. Februárban pedig az iskola dolgozói és diákjai átvállalták Kovách László állítólagos sírjának, valamint a családi sírkert gondozásának feladatát.¹³⁵ A megemlékezések az iskola honlapja szerint a következők: sírját és az iskolában elhelyezett emléktábláját minden évben megkoszorúzzák március 15-én és október 26-án. Halálának napján, május 7-én pedig a tanulók virágokat visznek a sírra.¹³⁶

A megemlékezések mellett a Vámosgyörki Visontai Kovách László Katolikus Általános Iskola igazgatójának szavaival élve a diákok „Minden évben többször is hallják a történetét, munkásságát a megemlékezések során. Van, amikor a tanórákon is szóba kerül,” vagyis valóban az iskola az a hely, ahol a leginkább téma Kovách László élete.¹³⁷

Visontai Kovách László emlékezete saját kérdőívek alapján

Miután ismertettem Kovách László emlékezetének kialakulását, és azokat a vele foglalkozó írásokat, melyek befolyásolták, befolyásolhatták a róla alkotott kollektív képet a településen, rátérek a vámosgyörkiek egyéni és kollektív emlékezetének elemzésére. Ehhez a vállalkozáshoz kérdőíveket töltöttem ki Vámosgyörkön a lakosság körében. Ez két csoportra bontható.

Az elsőt még 2016-ban végeztem el a Vámosgyörki Visontai Kovách László Katolikus Általános Iskola vámosgyörki tanulóinak körében, melynek az volt a célja, hogy kiderüljön, hogy az iskolában, mely az emlékezet ápolásának állandó színtere, milyen tudással rendelkeznek az ott tanulók, illetve milyen Kovách László megítélése.

A második kérdőív 2017 során született meg, melyben igyekeztem Vámosgyörk egész lakosságának társadalmi rétegeit lefedni. Itt a cél az előbbieken mellett az volt, hogy vajon mennyivel tud kevesebbet vagy éppen többet az, aki még a névadás előtt tanult az iskolában és a különböző korosztályok milyen képet mutatnak, vagy mutatnak-e sajátosságokat. Feltételezhető, hogy 2002-ben Kovách László személye állt az érdeklődés egyik középpontjában a településen, ezért az is hallott vagy olvasott róla valamit, aki addig esetleg még soha nem találkozott Kovách László személyével.

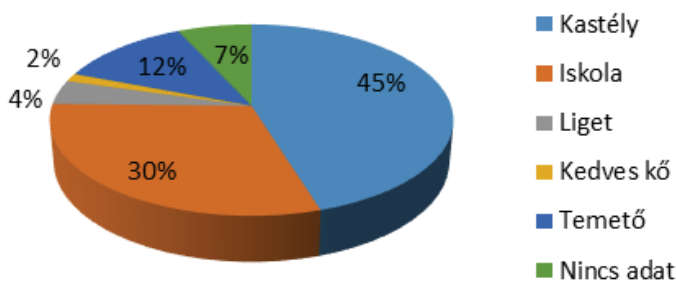
A kérdőívek alapján az első olyan kérdéskör melyet megvizsgáltam azt, hogy a vámosgyörki lakosság, a már korábban ismertetett Kovách Lászlóhoz köthető helyekből, melyiket tudja az egykori földesúrhoz kötni. Ennek kapcsán elmondható, hogy az idősebb korosztály szinte kizárólag csak a kastélyt és/vagy a Kedves-követ ismeri. Ennél érdekesebb és árnyaltabb a diákok körében készített felmérés, melyben természetesen akadnak átfedések is, mivel néhány

¹³⁵ Névadónkra emlékeztünk. Mi Újság?, 2002. november. 7.

¹³⁶ <http://vkl-altalanosiskola.lapunk.hu/?modul=oldal&tartalom=1123730>. (utolsó megnyitás: 2018. 10. 11.)

¹³⁷ KJ. Interjú. 2017.03.17. 1.

tanuló több helyet is említett, én azonban azt vizsgáltam, hogy mely helységek hányszor fordulnak elő összességében. A válaszok csupán hét százalékát teszik azok a válaszok, amik nem szolgáltak adattal. Ez annyiban nem meglepő, hogy mivel vámosgyörki lakosokról van szó, néhány helynek be kellene ugrania ebben az esetben. Érdekeség, hogy a felnőttekhez hasonlóan a legtöbben (45%) a kastélyt jelölték meg, de a második legtöbbet az iskola kapta, (30%) aminek azonban csak a névfelvétel miatt van köze Kovách Lászlóhoz. Ebben az esetben azonban úgy tűnik, hogy az emlékezet ápolásának színtere egyben emlékezeti helyly is vált. Ami ezekből az adatokból leginkább meglepő az, hogy a Kedves-követ, ami közvetlen az Iskola szomszédságában helyezkedik el csupán két százalék említette meg, ami a felnőttek körében valamivel nagyobb volt. Véleményem szerint ennek az lehet a fő oka, hogy a kérdés Kovách Lászlóra vonatkozott és a diákok nem hozzá, hanem magához Kedveshez kötik, ezért Kovách Lászlóra összpontosítva kettejük összekapcsolódására kevesen eszméltek rá.

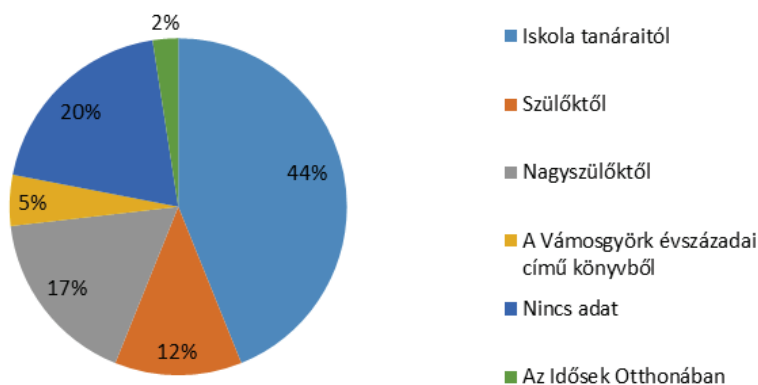
Kovách Lászlóhoz köthető helyek, a 6-8. osztályos tanulók válaszai alapján.

(A VKL. Katolikus Általános Iskolában végzett kérdőívek alapján)

Kovách László emlékezetének minél jobban való megértésének érdekében fontos volt, hogy a település lakói kitől, mikor hallottak először Kovách Lászlóról. Azokból a kérdőívekből, melyekre a kérdés kapcsán érdemi válasz érkezett az szűrhető le, hogy a fiatalabb generáció az iskolából szerzett először érdemi információkat Kovách László személyéről. Szintén domináns válasznak tekinthető az, ha a megkérdezett a szülőitől, vagy nagyszülőitől hallott a település egykori földesuráról. Ez a fajta információszerzés elsősorban az idősebb korosztályra jellemző, azon belül is főként azokra, akiknek valamelyik felmenője a Kovách birtokon dolgozott akár cselédként, akár intézőként és így személyesen, első kézből ismerhette magát a családot. Ezekben az esetekben azonban előfordulhat az, hogy a névazonosság miatt hajlamosak Kovách Lászlót annak unokájával és örökösével, ifj. Kovách Lászlóval összetéveszteni. Aránylag keve-

sen említik a szakirodalmakat a megkérdezettek között, de a Horváth László könyvét a *Vámosgyörk évszázadait* itt is megjelenik, ami annak fényében nem meglepő, hogy Vámosgyörk szinte minden háztartásában, amolyan helyi Bibliaként megtalálható.

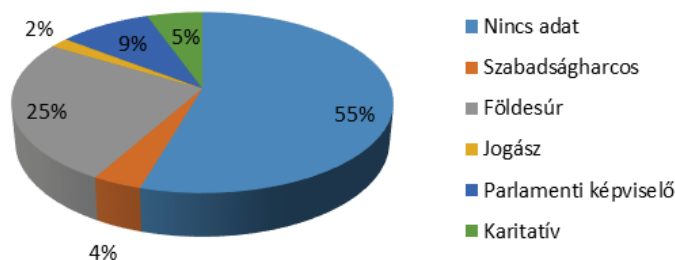
A vámosgyörki lakosok válaszai arra a kérdésre, hogy hol hallottak először Kovách Lászlóról

(Kérdőív Kovách Lászlóról a vámosgyörki lakosok körében, 2016-2017.)

A diákkérdőívek egyik legfontosabb kérdése volt, hogy a diákok milyen tényleges életrajzi elemeket ismernek Kovách Lászlóról, hiszen 2002-ben meg kellett nőnie az érdeklődésnek a személyével kapcsolatban. Kérdés, hogy ez mennyire volt tartós és azáltal, hogy a diákok minden évben hallják az életrajzot, mennyire vannak vele tisztában. Ehhez a kérdőívhez készítettem egy relevancia kérdőívet a Vámosgyörkkel szomszédos Atkárón a helyi Petőfi Sándor Katolikus Általános Iskolában. A helyzet ennél az iskolánál teljesen más, hiszen egy országosan ismert személy nevét viseli az intézmény, a kérdés teljesen nyílt végű volt, vagyis *Mit tud Petőfi Sándorról?* Az eredmények alapján elmondható, hogy az atkári diákok csupán annyi konkrét életrajzi adatot tudnak (azt viszont jól) amennyi a tananyagban is szerepel Petőfivel kapcsolatban, vagyis hiába viseli a nevét az Iskola, ezen a téren pluszt nem tud nyújtani. Hasonló az eset Vámosgyörkön is, vagyis az iskola itt sem tud ebben pluszt nyújtani. A megkérdezettek nyolcvan százaléka egyetlen konkrét életrajzi elemet sem tudott megemlíteni, még húsz százalékok tudta, hogy földesúr volt. Ebből az szűrhető le, hogy 2002 óta az érdeklődés Kovách László személye kapcsán megcsappant és az Iskola közvetítő szerepe önmagában nem elég ahhoz, hogy a diákok több konkrét életrajzi elemet ismerjenek meg Kovách László életéből.¹³⁸

¹³⁸ A diákok Kovách László életrajzi adataira adott válaszai. Kérdőív Kovách Lászlóról a vámosgyörki lakosok körében, 2016-2017.

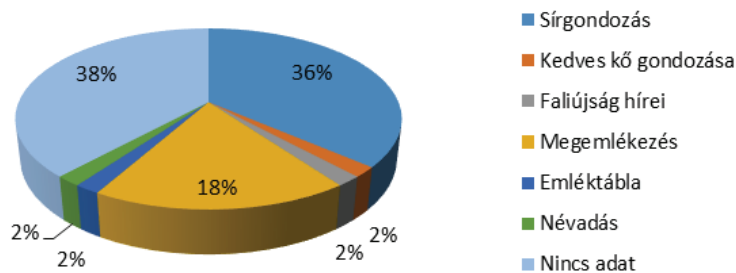
Ha ugyanebben a kérdésben az egész lakosság körében végzett felméréseket tekintjük, akkor a kép jóval árnyaltabban fest. A diákkérdőívekhez hasonlóan itt is dominál a nincs adat (55%), és a földesúr (25%) megnevezése, de itt már az életrajzból több elem is felbukkan, például Kovách László parlamenti képviselő-sége, jogász és szabadságharcos mivolta. Ha ezeket a válaszokat nézzük, akkor megállapítható, hogy a felnőtteknél az információ forrásának nem más, mint Horváth László *Vámosgyörk évszázadai* című könyve, illetve a Kovách Lászlóról szóló hagyomány és a megemlékezésekben szerzett élmény tekinthető.

Kovách László életrajzi adataira adott válaszok

(Kérdőív Kovách Lászlóról a vámosgyörki lakosok körébe, 2016-2017.)

A diákkérdőívek részéről kérdés volt, hogy az Iskola hogyan ápolja az emlékezetet, ezt a folyamatot hogyan látják azok, akik évről évre megélik. Itt sokaknak a megemlékezések és a sírgondozás jutott eszébe, vagyis azok a rítusok, melyet korábban magam is említettem. Ez az eredmény annak a fényében logikusnak tűnik, hogy itt elsősorban maguk a diákok az aktív cselekvők például a sír gondozói, ezért ezek mélyebb emlékeket hagynak bennük.

Kovách László emlékezetének ápolása az Iskolában

(Kérdőív Kovách Lászlóról a vámosgyörki lakosok körében, 2016-2017.)

Ha a Vámosgyörkön élő Kovách Lászlóhoz kapcsolódó legendákat vizsgáljuk, akkor a 2016-os és a 2017-es kérdőív összehasonlítása feltétlen szükséges. Mindkét kérdőív esetében szembetűnő, hogy a megkérdezettek nagy része nem adott választ erre a kérdésre, ebből arra lehet következtetni, hogy a lakosság mégsem ismeri olyan jól a legendákat, mint ahogy azt előzetesen gondoltam. Ami még szembetűnő, hogy még a vonattal versenyzés legendája a 30 év fölöttiek (elsősorban 60-70 évesek) körében közel azonosan fordul elő azzal, hogy Kedves megmentette Kovách Lászlót a csatából, a fiatalabb generációnál a vasúttal való versenyzés alig kimutatható. Kutatásaim alapján ez Iskola tevékenységének tudható be, akik az eredeti legendát mesélik, népszerűsítik a diákok körében, még az egykor valószínűleg népszerűbb módosulat lassan elkezdett visszaszorulni, de még jelen van a lakosság bizonyos rétegeinél.¹³⁹

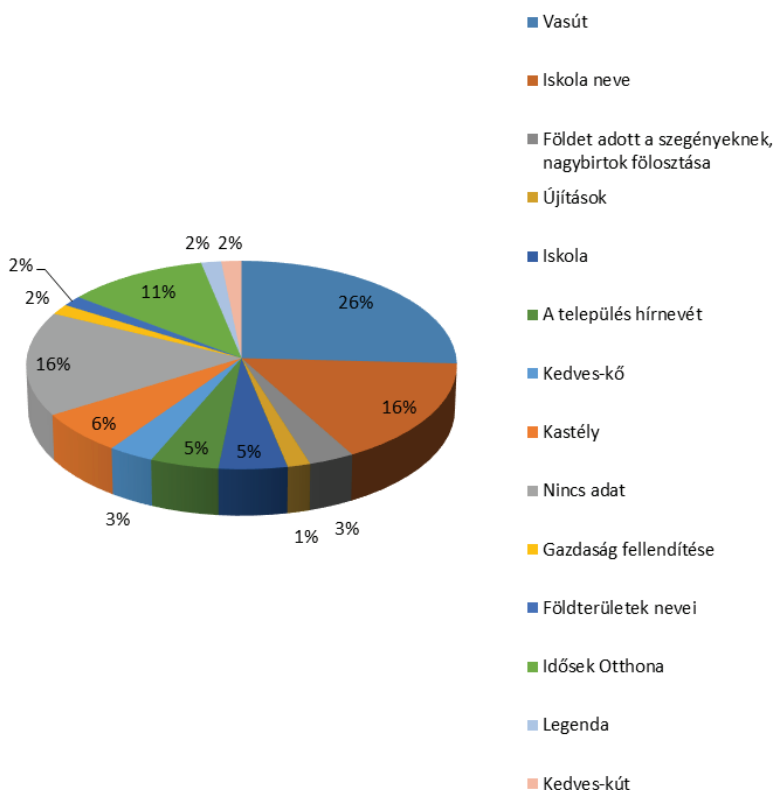
Szintén a legendákhoz kapcsolható bizonyos értelemben a sajtóvita Kovách László személye körül, ahol egy dzsentri sztereotípiát jelenik meg körülötte, vagyis, hogy Kovách László hazárdjátékos volt-e. A lakosság körében végzett kérdőívben abból a célból szerepelt ez a kérdés, mert fel akartam mérni, hogy ez a sztereotípiát mennyire él élénken a lakosság körében, és ha él milyen hatásokat vált ki az emberből. A végeredmény nem árnyalja be a Vámosgyörkön kialakult pozitív Kovách László képet. Sőt, ez a kérdés nem is jelenik meg olyan markánsan, mint ahogyan arra előzetesen számítani lehetett. A megkérdezettek több mint fele soha nem hallott arról, hogy Kovách László hazárdjátékos lett volna. Az állásfoglalók közül közel azonos arányban voltak azok, akik nem tartják hazárdjátékosnak Kovách Lászlót azokkal, akik pedig igen. Néhányan teljesen közömbösen álltak a kérdéshez. Akadtak szélsőséges esetek is, akik amellet, hogy hazárdjátékosnak tartották, még el is ítélték ezt a cselekedetet, mondván milyen ember volt az, aki szeretett lovát a halálba hajszolta egy fogadás érdekében. Ebben az esetben a hazárdjátékos és az egyéb dzsentri sztereotípiák erősen megjelennek, találkozva az egyik legendamódosulással. A kérdőív kitöltésénél akadtak olyanok is, akik egyenesen a védelmükbe vették Kovách Lászlót, hogy ha hazárdjátékos volt is, azt csakis a falu fejlődésének érdekében tette. Ezeknél a válaszoknál elsősorban a Horváth László által írt *Vámosgyörk évszázadai* című könyv gondolatvilágát idézi meg, mondván Kovách végső soron hozzájárult a falu polgáriasodásához.¹⁴⁰

Az előző gondolatnál maradva, tehát Kovách László vélt vagy valós érdemei vizsgálatánál érdekes eredményre lehet jutni a kérdőívek alapján. Ebben a kérdésben a vámosgyörki lakosok sokféle választ adtak meg és szinte mindenkinek volt véleménye ezzel kapcsolatban (a meg nem válaszolt kérdőívek száma kevés az előzőekhez képest: 16%). A két leggyakoribb válasz talán a leginkább egyértelmű is a fentiek tükrében, vagyis, hogy a település az Iskola nevét és a vasutat köszönheti Kovách Lászlónak. Az előbbihez a névfelvételekor már több mint száz éve halott földesúrnak igen kevés köze volt, de a legendák ismereté-

¹³⁹ Kérdőív Kovách Lászlóról a vámosgyörki lakosok körében, 2016-2017.

¹⁴⁰ Uo.

ben a vasutat a vámosgyörki lakosság egyértelműen az ő érdemének tulajdonítja, ide kapcsolhatóak azok is, akik Vámosgyörk hírnevét tulajdonítják Kovách Lászlónak. Ezeken kívül még két választ emelnék ki. Az első, hogy néhányan a Kedves-kutat is Kovách László személyének és érdemének tulajdonítják, holott az 2010-ben készült el és sokkal inkább állít emléket Kovách László lovának, Kedvesnek, mint az egykori politikusnak. A második pedig az a több idősebb lakos által is megemlített válasz, hogy Kovách László földet osztott volna a falu szegényeinek. Ezt az állítást azonban nem igazolható, ennél sokkal valószínűbbnek tartom, hogy esetleg az 1945-ös földosztást keverik az emlékezetbe, holott ehhez a Kovách családnak legfeljebb annyi köze volt, hogy az állam az ő földjeiket osztotta szét a szegények között. De a felvetés annyiban mindenképpen érdekes, hogy Kovách László személye itt is abszolút pozitív formában jelenik meg az emlékezetben.

Kovách Lászlónak tulajdonított érdemek

(Kérdőív Kovách Lászlóról a vámosgyörki lakosok körében, 2016-2017.)

Bemutattam azokat a kérdőíveket melyek jól jelzik a vámosgyörki lakosság, mint kollektív, mint pedig egyéni emlékezetét. Erről a képről elmondható, hogy úgy tűnik 2002-ben valóban nagy érdeklődés mutatkozhatott Kovách László személye kapcsán, elsősorban Horváth László könyvének és az Iskola névfelvételenek és a *Mi Újság?*-ban közölt cikkeknek köszönhetően. De ez a lelkesedés az egykori földesúr iránt hamar megcsappant és ma már csak az Iskola tevékenységének és a továbbra is élénken élő legendáknak köszönhető az, amit a vámosgyörki lakosok ma tudnak Kovách Lászlóról.

Itt felvetődik a kutatás fő kérdése, hogy Kovách László személye elég erős-e ahhoz, hogy emlékezete, vagy kultusza alakuljon ki. Véleményem szerint ezt a kérdést három szinten kell megvizsgálni. Először országos szinten, melynél a válasz egyértelműen az, hogy nem alakulhat ki emlékezete, bár ahogyan azt bemutattam Kovách László a dualizmus korának egyik meghatározó politikusa volt, hiszen 25 évig birtokolta a háznagyi tisztséget, de még is halála után fokozatosan esett ki neve a köztudatból. Ez azzal magyarázható, hogy bizonyos idő után csak a korszak igazán emblematikus alakjai maradnak köztudatban, mint például Tisza Kálmáné.

Másodsorban megyei szinten kell megvizsgálni a személyiségét. Megyei szinten már nem elképzelhetetlen, hogy emlékezete alakuljon ki elsősorban a Heves Megyei Gazdasági Egyesület megalapítása révén, ahogyan azt bemutattam az egyesület ápolta is egykori alapítójának az emlékét azonban ez is fokozatosan visszaszorult, a Gazdasági egyesület megszűnésével pedig ez a típusú emlékezés is megszűnt.

Aharmadigszint a települési. Vagyis azt kell megvizsgálni, hogy Vámosgyörkön milyen erős Kovách László személye. Erre a kérdésre azt lehet mondani, hogy nagyon erős, hiszen a falusiak több érdemet tulajdonítanak neki, országosan ismert személy volt, kiterjedt kapcsolati hálókkal, illetve mivel elég régen élt ahhoz, hogy személyére igazából senki ne emlékezzen ezért mindenkinek megfelelt, hiszen a róla kialakított kép erősen pozitív és az emlékek híján ezt nem is igazán tudják a lakosok kikezdeni. Tehát települési szinten egy olyan személyiség, akire a lakosok egyfajta példaképként, mintaként tekintenek, holott életéről csak igen keveset tudnak.

Összegzés

Jelen tanulmányomban bemutattam visontai Kovách Lászlót, aki a dualizmus korszakának egy másodvonalbeli politikusa, gazdasági írója volt. Az életpálya ismertetése után kitértem arra, hogy miként alakult ki vámosgyörki emlékezete és az milyen sajátosságokat foglal magába.

A bevezetőben feltett kérdésekre válaszolva azt lehet elmondani, hogy 2002-ben a helyi iskola névfelvétele, Horváth László könyve és a folyamatosan megjelenő cikkek a *Mi Újság?*-ban megnövelték az érdeklődést visontai Kovách László személye iránt, ez az érdeklődés azonban gyorsan alábbhagyott

és elcsendesedett. Ezt mutatja az is, hogy például a *Mi Újság?* megszüntette a visontai Kovách Lászlóval kapcsolatos cikkek publikálását.

A lakosság információszerzése visontai Kovách Lászlóról igen kevés forrásból merítkezett. A lakosok elsősorban Horváth László könyvéből, csekély mértékben pedig a *Mi Újság?*-ből tájékozódhattak, az Iskola pedig kis mértékben az előbbiekből, és nagymértékben, szinte kizárólagosan Molnár József írásából merítette tudását visontai Kovách Lászlóval kapcsolatban.

Ha visontai Kovách László személyiségének erősségét nézzük országos, megyei és település szinten az emlékezet kapcsán, akkor azt lehet mondani, hogy személye elég erős ahhoz, hogy Vámosgyörkön emlékezet alakuljon ki köré, azonban emlékezeti folytonosság híján ez nem mindig fedti a valós képet Kovách Lászlóról, hiszen személye inkább idealizált, és egyfajta mintaképet próbál mutatni a vámosgyörki lakosság felé.

* * *

Felhasznált források és szakirodalom

8 Órai Újság

A Magyar Korona Országainak Mezőgazdasági Statisztikája (II.) Gazdaczímtár. Budapest 1897.

Assmann, Jan: A kulturális emlékezet. Budapest, 1999.

B: Cím nélküli vámosgyörki anekdota. 2017. Gyűjtötte Nagy Ádám (A szerző tulajdonában)

Ballabás Dániel: A magyar nemesség társadalmi tagolódása (16-20.század). In: Geneológia II. Szerk.: Kollega – Tarsoly – Kovács – Pandula – Vitek. Budapest, 2013. 7-57.

Bán Péter (szerk.): Heves megye történeti Archontológiája (1681-) 1867-2000. Eger, 2011.

Bona Gábor: Az 1848/49-es honvédsereg Heves megyei származású tisztjei. *Agria*, 1996./31-32. 155-186.

Borászati Lapok, 1892.

Borovszky Samu: Magyarország Vármegyéi és Városai. Heves vármegye. Budapest, é.n.

Borsszem Jankó, 1889.

Budapesti Fővárosi Levéltár (BFL)

Budapesti Hírlap, 1889-1901.

Dr. visontai Kovách László: Egy magyar nemes visszaemlékezései. Kézirat. (VKZ magántulajdona, másolatban fellelhető a szerzőnél)

Eger, 1864-1889.

Fővárosi Lapok, 1880-1889.

Gyáni Gábor: Az elveszithető múlt. Budapest, 2010.

Gyöngyös, 1875-1887.

Gyöngyösi Lapok, 1887-1889.

Heves Megyei Hírlap, 1999-2010.

Heves Megyei Levéltár (HML)

HL. Interjú. 2017.03.19. Készítette Nagy Ádám (A szerző tulajdonában)

Horváth László: Vámosgyörk évszázadai. Vámosgyörk, 2002.

Horváth György: A kérdőíves módszer. Budapest, 2004.

Horváth Sándor: Muszaj interjúzni? Az oral history mint nyilvános és/vagy szakszerű történelem. Forrás, 2011/7-8. 21-38.

Képviselőházi Irományok, 1881.

Kérdőív visontai Kovách Lászlóról a vámosgyörki lakosok körében, 2016-2017. Készítette Nagy Ádám (A szerző tulajdonában)

KJ. Interjú. 2017.03.17. Készítette Nagy Ádám (A szerző tulajdonában)

KL Interjú I. 2017.03.17. Készítette Nagy Ádám (A szerző tulajdonában)

KL Interjú II. 2017.10.11. Készítette Nagy Ádám (A szerző tulajdonában)

Kriston Pál: Vasútépítések Heves megyében a Dualizmus korában, Acta Academiae Paedagogicae Agriensis, 1987/18/6. 39-54.

Magyar Nemzetiségi Zsebkönyv. Második rész: Nemes családok. I. Budapest, 1905.

Maksa János: Visontai Kovách család vámosgyörki sírkertjében nyugvó családtagok. Kézirat. (VKZ magántulajdona, másolatban fellelhető a szerzőnél)

Maksa János: Vámosgyörk 200 éve. 3. füzet. Vámosgyörk, 1981.

Mi Újság? 2000-2002.

Misóczki Lajos: Vámosgyörk Látnivalók. Vámosgyörk, 1993.

Misóczki Lajos – Misóczki Lajosné: A Heves Megyei Gazdasági Egyesület 1858-1949. Agria, 2003/39. 445-480.

- Molnár József: Címképünk Visontai Kovách László földbirtokos, politikus, közéleti személyt ábrázolja. Gyöngyösi Műsor, 2000. 25-30.
- Nagy Iván: Magyarország családai czimerekkel és nemzékrendi táblákkal VI. Pest, 1860.
- Nora, Pierre: Emlékezet és történelem között. Budapest, 2010.
- Országos Széchenyi Könyvtár, Kisnyomtatványok (OSZK. Kny.C)
- Pap József: Tanulmányok a dualizmus kori magyar parlamentarizmus történetéből. Budapest, 2014.
- Pesti Hírlap, 1888-1893.
- Pravnovszky Mihály: Jeles vámosiak arcképcsarnoka. Nemesvámos, 2008.
- Sturm Albert (szerk.): Országgyűlési Almanach 1887-1892. Budapest, 1887-1892.
- Szeredi Merse Pál: Vaspálya RT. Alapítsunk részvénytársaságot! Részvényesek. Szentendre, 2011.
- Szinnyei József: Magyar írók élete és munkái. VI. Budapest, 1899.
- Tóth Béla: A magyar anekdotakincs. Budapest, 1957.
- Tóth Eszter Zsófia: Az oral history elméleti és gyakorlati kérdései. in: Módszertani tanulmányok Szerk.: Ballabás Dániel, Eger, 2013. 21-35.
- Vasárnapi Újság, 1887
- Visontai Kovách László 1884: A világosi fegyverletétel. (Vachott Sándor Városi Könyvtár Helyismereti Gyűjtemény)
- VKZ Interjú II. 2017. 03. 15. Készítette Nagy Ádám (A szerző tulajdonában)
- VKZ. Interjú I. 2016. 11. 28. Készítette Nagy Ádám (A szerző tulajdonában)